

10.

A lágerélmény Radnóti Miklós költészetében

RADNÓTI MIKLÓS

Radnóti Miklós (1909—1944) a Nyugat harmadik generációjához tartozott. Költő, műfordító, prózaíró volt, életművével ma már a magyar irodalom klasszikusai között foglal helyet.

A pályakép vonatkozó mozzanatai:

Hitler hatalomra jutása után (1933.január) már tudta, hogy „halálraítélt”. Az új háború felé közeledő Európában, a fasizálódó Magyarországon sorsa egyre inkább megpecsételődött, **a költő mégsem zuhant a végső pesszimizmusba, a teljes lemondásba.** Tamaszt nyújtott neki **az otthon, a békét még a háború poklában is megteremteni – felidézni képes hitvesi szerelem.**

A költő igazi szenvedéstörténete a háború éveiben kezdődött a munkaszolgálattal. **1940. szeptember 5-én kapta az első behívó parancsot s decemberig dolgozott. 1942 nyarától 1943 májusáig újra munkaszolgálatos volt.** Egyre nehezebben viselte a kényszerű és megerőltető robotot, a megszegyenítő megaláztatásokat. — **1943. május 2-án áttért a katolikus vallásra:** a keresztséget a budapesti Szent István Bazilikában vette fel Sík Sándor kezéből.

1944. május 18-án kapta az utolsó behívót. Társaival együtt vasúton szállították a szerbiai **Bor** bányavárosba. Innen került a **Lager Heidenau**. A magyar foglyoknak a vasúti pálya alapozásán kellett dolgozniuk. A táborban viszonylag elviselhető körülmények uralkodtak. Radnóti a nyári hónapokban még őrizte életkedvét, s a rabságban halhatatlan remekművek születtek. Verseit egy kockás iskolai füzetben gondosan leírta, a másolatokat egyik rabtársára, Szalai Sándorra (1912—1983; szociológus, később egyetemi tanár) bízta. — Mikor a németek a szovjet csapatok balkáni közeledésére felszámolták táborait, a Lager Heidenau foglyai **augusztus 29-én indultak „erőltetett menetben”** a Borban elhelyezett központi láger felé. Az itt összegyűjtött munkaszolgálatosok között az a rémhír terjedt el, hogy akiket a második csoportba osztottak be, azokat a németek legyilkolják. A költőnek — bár a második turnusba került — sikerült az első lépcső soraiba jutnia, s ez vezetett a tragédiához. A második csoport tagjait pár nap múlva a szerb partizánok kiszabadították.

Radnótit háromezer társával együtt szeptember 17-én indították el **gyalogmenetben Borból a magyar határ felé.** Az út egyes állomásain születtek a Razglednicák. Az első lépcsőben útnak indított bori munkaszolgálatosokat Magyarország felé hajtották. A menetben vánszorgókat ütötték verték, sokukat lelőtték. "Bolond, ki földre rogyván fölkél és újra lépked,/ s vándorló fájdalomként mozdít bokát és térdet" -írta Radnóti még mindig nála lévő füzetébe. Október 7-én éjjel SS-alakulatok több száz munkaszolgálatost lőttek agyon **Cservenkánál.** Radnóti nem volt köztük, és a későbbi, **ósziváci mészárlásnál** is elkerülte a halált. Bajtársát, **Lorsi Miklós hegedűművészt** ekkor végezték ki. Utolsó versét valószínűleg ez ihlette: "Mellézuhanam, átfordult a teste/ s feszes volt már, mint húr, ha pattan./ Tarkólövés. - Így végzed hát te is, -/ súgtam magamnak, - csak feküdj nyugodtan./ Halált virágzik most a türelem. - /Der springt noch auf, - hangzott fölöttem. / Sárral kevert vér szárad fülemen." A költemény profetikusként bizonyult. A költő a többhetes kínlás vége felé teljesen legyengült, mozogni és beszélni is alig tudott. A nyugati határra érve a költő a végkimerüléssel küzdött. November 6-án Gyórszentmártonnál huszonkét járóképtelen beteget kocsira raktak, hogy kórházba vigyék őket. A győri kórház túlsúlyfoltásra hivatkozva nem tudta fogadni őket. Magyar kísérőik két osztrák SS-katona segítségével a Győr utáni **Abda határában sorra agyonlőtték az elgyötört embereket — valószínűleg 1944. november 9-**

én. — Mikor 1946 tavaszán Tajtékos ég című posztumusz kötete megjelent, még senki sem tudott Radnóti haláláról: hozzátartozók és barátok még reménykedtek abban, hogy életben van s hazatérhet.

A Tajtékos égben már olvashatók voltak a bori versek (Szalai Sándor hazahozta őket) a Razglednicák kivételével. A verseket tartalmazó füzetet a háború után, az áldozatok exhumálása során találták meg. Ezek **csak a tömegsír exhumálása után, 1946 nyarán** kerültek elő a **Bori noteszből**, amelyet a költő viharkabátjának zsebében találtak meg.

HETEDIK ECLOGA

Radnóti Miklós **költészetére a klasszicizálódás jellemző.** Visszatér a kötött formákhoz, a szabályos strófaszerkezethez. Ezt a fajta klasszicizálódást a kor legtöbb költőjénél megfigyelhetjük.*

A biblikus motívumok feltűnése — az antik görög-római örökség mellett — az európai kultúra egy másik pillérére, **a zsidó-keresztény hagyományokra** utal, hangsúlyozottan **szembeállítva ezeket a kor zavaros eszméivel.**

A bori lágerben írt első költeménye a Hetedik ecloga (1944. július). Ez is magyarázza, hogy tárgyias részletességgel ír benne a fogolytábor körülményeiről. „Levélnék” szokták tartani Radnóti e versét, de talán helyesebb — az ekloga műfajára tekintettel — **„dialógus”-nak, párbeszédszerű monológ**nak felfogni. Valójában meghitt, bizalmas beszélgetést folytat a költő feleségével, akit a képzelet maga mellé varázsol. **Ötször szólítja meg** közvetlenül (látod-e, mondd, lásd), mintha a távoli-közeli kedvesnek mutatná be életét, vele osztaná meg gondjait, érzelmeit. — A vers **szerkesztő elve a különböző valóságsíkok váltakozása:** a rideg valóság és az álom, a tábor és az otthon, a jelen és a múlt mosódik össze, fonódik együvé.

A vers indításakor már megkezdődik ez a folyamat: esteledik, s az egyre sűrűsödő sötétben eltűnik, láthatatlanná válik a szögesdróttal beszegett, vad tölgykerítés. Ez — ha átmenetileg is — a szabadság, a bezáratlanság illúzióját kelti fel, de közbeszól a tudat: az ész azért tudja a drót feszülését. Hasonlóképpen **szabadul fel a képzelet** is: a megtöretett testű foglyok az álom, a „szép szabadító” szárnyain repülve hazaindulnak a bűvő otthoni tájak felé. Az otthon álombeli képe azonban megtelik aggódó félelemmel: létezik-e még a hazaváró otthon menedéke? A „Mondd, van-e ott haza még... ?” kérdő mondatban a nyugtalan szorongás a veszélyeztetett magyarságra irányul, s egy gondolattársítással **a költészet értelmére is rákérdez: érdemes-e egyáltalán verseket írni, ha nincs már, aki megértse őket?**

A költői kötelességteljesítés erkölcsi parancsát a tábor embertelen világa sem függeszthette fel. A költemény születésének, leírásának körülményei nemcsak az alkotás akadályait, hanem az alkotó megalázottságát is már-már naturalisztikus hitelességgel közvetítik:

Ékezetek nélkül, csak sort sor alá tapogatva, úgy írom itt a homályban a verset, mint ahogy élek, vaksin, hernyóként araszolgatván a papíron.

A verset író költő és a fogolytársak között csupán annyi a különbség, hogy míg ő ébren virraszt, a többiek a fáradtságtól elgyötörve már elaludtak. Egyébként egy életet élnek — „rémhírek és férgek közt”, állati sorban. **A szörnyű valóság** nyomasztó élményével **az álom** és az álmodozás kerül ellentétbe. Mindannyiukban az otthon, a szép asszonyi szó, a szabad emberi sors emléke és reménye tartja még a lelket, s „a sűrű homályba bukó” vég, a méltatlan halál tudatát az irreális csodavárás próbálja megcáfolni.

Az álmokat és a csodákban bízó ábrándozást kegyetlenül szétzúzza a nyers valóság tapasztalása, látványa. A hibátlan hexametek alkotójában még fájdalmasabban tudatosul, hogy „férges közt fogoly állat”, hogy nemcsak a fogság, hanem az élet is rövidebb lett egy nappal. — A derengő holdfényben újra láthatóvá válik a drótok feszülése, a fegyveres őrsemek árnya, s ez megsemmisíti a verset indító illúziót, **fokozza a rabság kínzó érzését.**

Az „Alszik a tábor” kétszeri megisméltése panaszosan emeli ki, hogy számára az enyhet adó álom sem tud megnyugvást hozni. Éberen virraszt a társak suhogó álma felett, s a csókok ízének feledhetetlen emléke fakasztja fel a múlthatatlan szerelem megindító vallomását: nem tudok én meghalni se, élni se nélküled immár.

A **műfaj (ekloga) és a versforma (hexameter)** mellett az antikvitás örökségére utal a Hetedik ecloga utolsó sorában egy Horatius-vers (III. 9.) visszhangja is. Ezt a carment Radnóti fordította; befejező sora az ő tolmácsolásában így szól: „csak véled tudok én halni is, élni is!”

NYOLCADIK ECLOGA (az utolsó ekloga: 1944 augusztusa)

Az ótestamentumi próféták alakja több ízben is megjelenik költészetében. Egy 1937-es versében Habakuk próféta segítségét kéri (Lapszéli jegyzetek Habakuk prófétához). A **Nyolcadik eclogában** (1944. augusztus 23.) a nagyharagú **Náhum prófétát** idézi meg. Náhum próféta a Bibliában Ninive bukását és pusztulását jövendölte meg. (Idézi tehát Jónás prófétát is– egyszerre írja újra az ószövetségi történetet és lép viszonyba Babits művével!!!) Az erőszak elleni tiltakozás, **a személyes lét fenyegetettségének, a munkatábor szenvedésteli világának verse.** Formailag a költő és a próféta párbeszéde – valójában a lírai én egyszólamú költői beszéde. A Próféta és a Költő együttátkozzák azt a bűnös világot, amelyben „az ember az állatok alja” lett, de Náhum prófécijában **felcsillan a remény is**, egy jövendő boldog ország eljövételének ígérete: eljön az ország, amit ígért amaz ifju tanítvány, rabbi, ki bétöltötte a törvényt és szavainkat. Jöjj hirdetni velem, hogy már közelít az az óra, már születőben az ország.

A lírai alaphelyzet: a költő a hegyi úton találkozik Náhum prófétával. A találkozás szinte szakrális jelentőségű – erre utalnak a köszönések, az archaizáló beszédmód.

Az emberiség nem tanult a próféta írásából, a világ bűnös! Náhum ezért tér vissza: az ő szerepe, hogy hiteles tanúja legyen az évezredek borzalmainak – prófétai elhivatottsága az öröklétben teljesedik ki: kiválasztottság, próbatétel, küldetéstudat hármassága. (szövegszinten idézi a bibliai forrást)

A költő a jelen Ninivéről szól – a pusztítás és a pusztulás képeit kapjuk -a modern pusztulás még Ninivéét is meghaladja.

A beszéd két szólamra egybeolvad.

Megjelenik **a megváltás ígérete**: a világpusztulás az apokalipszis előképe, a születendő ország pedig a béke eljövételéé.

A zárlat jövőképet is ad: egy olyan új világ képe, ami **békét, otthont, emberhez méltó létet** ad mindenkinek.

Á LA RECHERCHE...

Hexameterekben írta 1944. augusztus 17-én a heidenai táborban **Á la recherche...** (a la rösers) című költeményét is. **Műfaja elégia.** A francia cím Proust Az eltűnt idő nyomában (A la recherche du temps perdu) című regényére utal. Az eltűnt időt, az emlékkévé vált idillt, a régi barátokat keresi, kutatja a magyar költő is. **Versszerkezet: idő-, és értékszembesítő**, de: a múlt és jelen képei folyamatosan egymásba játszanak

A **hexametereket** — szokatlanul — ötsoros versszakokba rendezte.

Még csak 35 éves, s már **számba veszi a múltat, leltárba szedi a régi emlékeket.** **A lírai alaphelyzet: emlékezés. I. szerkezeti egység: 1-2. vsz.: a múlt képei.** A jelen szenvedései és a közeljövő még iszonyúbbnak ígérkező rémségei kényszerítik erre. Nem egyszerűen az eltűnt idő, a megszépítő messzeség teszi oly vonzóvá a régi, szelíd estéket, a költői eszmecseréket, a bölcs borozásokat, a fiatal feleségek vonzó körét: a halál közeléből visszatekintve nyernek

ezek új értelmet, nő meg a jelentőségük. A régi idill értékeit növeli az a tudat, hogy akkor még „éltek a holtak s otthon voltak a foglyok”. A 2. szakasz végén feltör a fájdalom azokért, akiket elragadott és szétszórt a háború.

II. szerkezeti egység: jelen - az eltűnteket idézi meg. **Katonák, deportálások, háború.** A 3—4. strófa számvetése — az előző gondolatot folytatva — arra a kérdésre keresi a választ: hová tűntek a drága barátok? Az Apollinaire-t fordító Radnóti emlékezetében élénken él a francia költő híres-szép képverse: A megsebzett galamb és a szökőkút. Ebben Apollinaire melankolikus rezignációval szólongatja régi szerelmeit, az első világháborúban eltűnt, szétszóródott barátait. Hasonlóképpen siratja el a magyar költő is mindazokat, **akik ártatlanul pusztultak el, akiket kiűzött a háború otthonukból, mely menedék, „sziget és barlang volt nekik** “. Számba veszi a harcra kényszerített **katonákat**, akik akaratuk ellenére lettek a háború eszközeivé és áldozataivá; a lepecsételt marhakocsikban az aknamezőkre hurcolt **fegyvertelen rabokat**; voltak olyanok is, **akik önként mentek a harcba**, fegyveresen, a szabadság védelmében, mert tudták, az az ő ügyük „ott lenn” spanyol földön vagy a földalatti ellenállási mozgalomban.

A következő versszak úgy indul, mintha folytatni akarná a reménytelen számvetést, de egy lémondó gesztussal megszakad a mondat folytatása. Hiszen végeredményben „mindegy”, hogyan tűntek el a régi, vidám barátok. **A háború pusztításai nyomot hagytak az élőkön is.** A szép mosolyú fiatal nők, a tündérléptű leányok is megváltoztak: az aggodalom, a szomorúság megtörte szépségüket. Az alkotás sem lehetséges a háborúban.

III. szerkezeti egység: 6-7. versszak. Hatodik versszak: ismét a múlt. A múltat egyre türelmetlenebbül idéző kérdéssorra („hova tűntek”, „hol van az éj. . . “ „hol vannak”) a válasz kétségbeesetten kiábrándító: „az az éj már vissza se jő soha többé. “ **Hetedik versszak: a halál módosítja az emlékezést.** A halottakkal kapcsolatos emlékek még távolabbinak tűnnek, még elérhetetlenebbé válnak, saját halálunk közelében új értelmet nyernek a saját emlékeink is. Az elmúltak emlékét a lírai alany őrzi. **A régi idill a borzalmak elmúlása után sem ismétélhető meg:** a meghalt barátok emléke be fogja árnyékolni a jövőt. A vers befejezésének látomásában **a költő önmagát is a túlélők közé számítja.** Ez is bizonyíték arra, hogy **még a legtragikusabb körülmények között is élt benne a hazatérés reménye.**

Az utolsó stáció - **ERŐLTETETT MENET** - Műfaja: **elégia**

A munkatábor foglyai állandóan **a kétségbeesés és a remény végletei** között hanyódtak. Ez a lelkiállapot jelenik meg az Erőltetett menetben is (1944. szeptember 15.). A vers 13-14 szótagos **ún. nibelungizált alexandrinokból** áll. Radnóti itt is egy sok évszázados, középkori sorfajt használ: Walter Von der Vogelweide (?1170—?1230) ugyanilyen formában írta Ó jaj, hogy eltűnt minden... kezdetű elégiáját (a verset Radnóti fordította). A jambikus lejtésű sor közepén kihagyással is hangsúlyozott, erőteljes cezúra (sormetszet) található. Maga **a forma, a szünettel kettétört sorok** tartalmi mondanivalót hordoznak: az el-elbukó, összeeső, majd feltápászkodó foglyok vánszorgását érzékeltetik. **A forma töredezettsége utal a tartalomra!** A költemény drámai feszültségű párbeszéd, belső vita: a költő két énje kerül egymással szembe. Az egyik én még reménykedik, s az élet makacs folytatása érdekében „Fölkél és újra lépked”, a másik inkább ottmaradna az árok szélén, s várná a szenvedésektől megváltó halált. A vers **négy mondatból áll.** A vers felütése tartalmazza a költemény kulcsszavát: Bolond - szerkezetileg ez tagolja a verset. Az első mondatban-szerkezeti egységben a józan, keserű bölcsesség, a kiábrándult pesszimizmus szólal meg: **értelmetlen, „bolond” dolog tovább is ragaszkodni az élethez**, az összeesés után újra vonszolni a vándorló fájdalmat. Ehhez a biztatást a hazaváró asszony és „egy bölcsőbb, szép halál” hamis illúziója adja.

A második szerkezeti egységben (mondatban) a végletes kétségbeesés szétzúzza a reménykedés érveit: a vers szétbombázott otthonokat láttat, mindent átszövő félelmet, védtelenséget, kiszolgáltatottságot érzékeltet: **nincs már hová hazatérni.**

A harmadik mondat a vers érzelmi-hangulati fordulópontja: a nyers, durva realitást az álmokat szövő **ábrándozás** váltja fel. Az egyes szám első személyében megszólaló énben **felébred az irreális remény**, s a feltételes mellékmondatok tétova bizonytalanságában apró részkepekből áll össze **a béke, a vágyott otthon vonzó idillje. A hazatérés ábrándja, a reményteli jövő képei impresszionista képsort** teremtenek, s a lelassult idő nyugalmában békésen szemlélődik a képzelet. Felidézi a nyárvégi, őszi kertet, a szilvalekvárfőzés családias hangulatát (a szabadban készítették régen üstben), a szerető hitves törekeny alakját, a pihentető csöndet. Az igék mozdulatlanúságot (hűl, napozna, várna) vagy alig észlelhető mozgást (ringnának, írna) érzékeltetnek, s **festői és zenei elemek** (szinesztéziák, halk alliterációk, megszemélyesítések) teszik kifejezővé a szöveget. — Az ész persze tudja, hogy mindez nem létezik már, csupán az **önámító fantázia** vágyálmaiban született újjá. A harmadik mondat logikailag nem zárul le (vessző, gondolatjel): a mellékmondatok mellől hiányzik a befejező főmondat.

A negyedik, záró egységben egy felkiáltásszerű kérdő mondat („de hisz lehet talán még?”) jelzi a csüggedésen végül is diadalmaskodó elszántságot. **A kétségbeesett, ésszerűtlen remény most a telihold épségébe** kapaszkodik: mindent mégsem rombolt szét a háború, hiszen „a hold ma oly kerek!” — **Az utolsó sor** – visszatérés a jelenbe - már a túlélés határozott szándékát sugározza, s **a pesszimista én azonosul a reménykedő „bolonddal”.**

RAZGLEDNICÁK

A Razglednicák (a szerb szó jelentése: „képeslap”; utalás egyben a versek rövidségére is) a költő Golgotájának egyes állomásait örökítették meg. A cím jelöli a műfajt is: rövidvers. (francia eredetű) Négy, nem összefüggő vers. Mindegyikben megjelenik a halál biztos tudata: a költő belenyugszik a halálba, s csak az életösztön tartja életben.

Az 1. Razglednica még „a hegyek közt” született, útban a bori központi tábor felé (1944. augusztus 30.). **2 versmondatból áll:** A páros rímű, nyolcsoros vers **első fele a front közeledéséből fakadó riadalmat**, a fejvesztett menekülés zűrzavarát festi. Hangzásban, látványban erősen expresszionisztikus, a lírai alany szemléli, közvetíti, rögzíti az eseményeket. A már-már kozmikus méretűvé nőtt általános pánikot egy **szürrealista kép** fejezi ki a leghatásosabban: „az út nyerítve hőköl, sörényes ég szalad.” **Az utolsó négy sor a „mozgó zűrzavarral” a hitvesi szerelem** fénylő szépségét, mozdulatlan örökkévalóságát állítja szembe. A hasonlatban az angyal (őrangyal) valószínűleg **a veszélyektől óvó természetfeletti erő s az emberi jószág megtestesítője**, a temetkező bogár pedig a dermedt tehetetlenség képe (lehet). A „vastag, vad ágyúszó” hangzavarát a második részben a néma szemlélődés csöndje váltja fel.

A **2. Razglednica** (1944. október 6.) is a **háború fenyegető közelségét** villantja fel, de az eseményeket nemigen értő „pórok” riadtságát itt **a még érintetlen béke bukolikus képe** ellensúlyozza. A félrímek pontosak, hibátlanok, mint az előző vers sorvégi összecsengései. **Az első két razglednica szimmetrikusan szerkesztett alkotás.**

A **3.** a legművészebb s egyben a legmegrendítőbb (1944. október 24.). **A létezés már vegetálásnak is alig nevezhető: ember, állat egyaránt szenved**, agonizál. A központi szimbólum: **élet – halál. Vér=élet. Vért vizelni=meghalni.** A munkaszolgálatos század sem emberek csoportja, hanem „bűzös, vad csomó”. **A század jelentései: 1. katonai század, 2. a XX. század** - bűzös, csomókban áll. Az **alliterációk** a borzalom érzetét fokozzák. A forma fegyelme, harmóniája ebben a versben már megtörik. Az első két sor rímtelen marad, annál erősebb nyomatékot kap a gondolatilag is összekapcsolható rímpár: „vad csomókban áll — a förtelmes halál”. **Az embertelen iszonyat a költemény tárgya, a költészet hatalma**

azonban ezt is a szépség szférájába emeli. Az utolsó sor a maga poétikai megformáltságával — pontosan kimért hangsúlyos ritmusával, hármasszóval, a magas és a mély magánhangzók szavankénti következetes váltakozásával, az alany és az állítmány fogalmi tartalmának újszerű összekapcsolásával — a gondolati tartalom borzalma ellenére is „szép”, képes esztétikai élményt nyújtani:

Fölöttünk fú a förtelmes halál.

Az utolsó **(4.) Razglednica** (1944. október 31.) arról a halálnemről, **a tarkólövésről** szól, amely nemsokára a költővel is végzett. A közvetlen élmény is szerepet játszott a vers megszületésében: barátja, Lorsi Miklós hegedűművész halála. Október 6-án ölte meg egy SS-katona. Az első lövés még nem volt halálos, ekkor hangzott el a „Der springt noch auf” („ez még fölkel”), s a második lövés oltotta ki az életét. A hegedű elpattant húrjának hasonlata erre utal. — **A véget, a teljes reménytelenséget** sugallják a kemény, rövid mondatok s a kegyetlenség német szavai. A versben megszólaló **lírai én (a költő) barátja helyzetébe éli bele magát.** A harmadik sor pontos, önáltatás nélküli megállapításaiból következik, hogy **nincs értelme már az árok széléről való fölkelésnek:** „Halált virágoztat most a türelem. “A közismert közmondás („A türelem rózsát terem») keserű, ironikus megváltoztatása, visszajára fordítása mindenfajta logika, ősi igazság tagadását, érvénytelenségét rejt magában. Az utolsó sor kijelentése már a halál végtelen csöndjére vonatkozik. — **A meghalás tragikumát** közvetíti a jambikus lejtést lassító spondeusok igen nagy száma s az alig- alig hallható verszene. — Így ért véget a költő passiójának utolsó stációja.

KITEKINTÉS:

Radnóti költészetében emberellenesség tombolása közepette megőrizte a klasszikus értékeket. A kétségbeesésben is **diadalmaskodó erkölcsi erő** a lélek energiáit újra meg újra mozgósítani képes magatartása személyisége legállandóbb tulajdonságának tekinthető. Ennek a lelkierőnek **egyik legerősebb támasza** volta **humánus megőrző boldog hitvesi szerelem,** az otthon derűs idillje, az istenhegyi kert nyugalma.

A költő életének legtragikusabb pillanataiban pedig, mikor saját pusztulásának küszöbén áll, megszületik **az idilli mondanivaló** legmélyebb értelmének kibomlása: **megjövendölése egy elkövetkező országnak, a vér és pusztulás árán születő, emberhez méltó, értelmes rendnek. A béke, az idill minden versében – talán csak az utolsó Razglednica a kivétel-megjelenik.**

***ECLOGÁK**

Egy sajátos antik műfajt újít fel és honosít meg a háborús esztendőkből: az eklogát. Theokritosz (Kr.e.: 3 század) szicíliai görög költő hagyatékában maradt ránk 31, hexameterekben írt rövid költemény, ezeket eidüllionnak („képecske”) nevezték el. Ebből származik az idill szó. Theokritosz költeményeinek legeredetibb darabjai a bukolikák, a párbeszédű pásztori költemények. A görög költő bukolikáit a fiatal Vergilius (Kr.e.70—19) honosította meg a római költészetben. Ezekből tíz válogatott költeményt adott közre Eclogae („szemelvények”, „válogatások”) címmel. Vergilius óta az utókor az ekloga szót (is) használta bukolika helyett műfaji megnevezésként.

A harmincas évek második felében az Officina kiadó vállalat kétnyelvű klasszikusainak sorozata az antik humanizmus eszményét kívánta népszerűsíteni. 1938-ban jelent meg Pásztori Magyar Vergilius címmel a latin költő tíz eclogája. A bilingvis kiadás a fordítók kiválasztásával is hangsúlyozni akarta, hogy az „ordas eszmék” korában az európai és a magyar műveltség egyik több évszázados pillére a görög-római kultúra. Az eclogák tolmácsolói között régi magyar írók is szerepeltek: Fazekas Mihály, Rájnisi József, Révai Miklós, Baróti Szabó Dávid. E kötet számára fordította le Radnóti a IX. eclogát. A

polgárháborúk alatt született latin vers világában saját helyzetére, életének, sorsának veszélyeztettségére ismert rá, s ekkor fogant meg benne további eklogák írásának szándéka. Az ő eklogái afféle „háborús idillek”: a háború borzalmai között őrzik a békés élet szépségét. Az emberi méltóságot megszenunisíteni akaró barbársággal szegül szembe bennük a megsemmisíthetetlen: a művészet és a szellem ereje.